

УДК 37.03=161.2

ПЕДАГОГІЧНА ПРАКТИКА ЯК СКЛАДОВА ЧАСТИНА ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ В ПІДГТОВЦІ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ВЕЛИКОБРИТАНІЇ

О.В. Хижняк

В статті розглядається шкільна практика як складова частина професійної підготовки майбутніх вчителів Великобританії. Мета педагогічної практики передбачає створення умов для здобуття студентом достатнього обсягу знань і навичок, необхідних сучасному вчителю; допомогти студентові усвідомити чинники, що впливають на процес викладання (навчання)(учні, типи освітніх установ, культурний контекст навчального плану, навчальний матеріал, технічні засоби навчання, традиції)

***Ключові слова:** професійно-педагогічна підготовка, професійна майстерність, система вищої освіти, майбутній вчитель.*

У сучасному світі, де знання та вміння становлять основу суспільства, стратегії навчання впродовж життя потрібні для того, щоб бути конкурентоспроможними на ринку праці, творчо застосовувати нові технології, виявляти занепокоєність щодо глобальних проблем та брати активну участь у їхньому подоланні на локальному, регіональному та планетарному рівнях.

Добре відомо, що якісна освіта – це, перш за все, високопрофесійні педагогічні кадри. В умовах, коли змінюється освітня парадигма, професійна компетентність учителя набуває надзвичайно важливого значення. Це, у свою чергу, підвищує вимоги не лише до якості підготовки майбутнього вчителя та подальшого вдосконалення його професійних якостей на початку освітньої діяльності, але і протягом усього періоду роботи у навчальному закладі.

Вчені більшості країн дотримуються думки, що отримання професії вчителя в університеті або коледжі – це лише перший крок до її опанування. Важливу роль у становленні спеціаліста відіграє саме шкільна практика як складова частина професійної освіти у

підготовці майбутніх вчителів. У теорії та практиці підготовки майбутніх педагогів у Великій Британії чимало уваги приділено шкільній практиці.

Проблеми теорії і практики підготовки майбутніх вчителів в системі вищої освіти Великобританії розглядалися в роботах таких провідних британських науковців, як М. Барбер (M. Barber), Дж. Мак Біт (J. McBeat), Р. Болам (R. Bolam), К. Галтон (C. Galton), Д. Гаргевс (D. Hargeaves), Р. Гарднер (R. Gardner), Е. Герденсон (E. Henderson), Д. Гопкінс (D. Hopkins), Мак Грегор (R. Mc Gregor), Л. Грей (L. Grey), К. Дей (C. Day), Е. Джеймс (E. James), Дж. Еліот (J. Elliot), А. Йогев (A. Yogev), Дж. Мак Кроун (J. McCrone), А. Мак Махон (A. McMahon), Д. Найт (D. Knight), Дж. Робінсон (J. Robinson), Д. Свейн (D. Swain), М. Соулсбі (M. Soulsby), Л. Стенхауз (L. Stenhouse), П. Уелш (P. Welsh), М. Флекное (M. Flecknoe) та ін.

Українськими та російськими педагогами також проводилися дослідження підготовки та професійного розвитку вчителів у Великій Британії. Так, дисертаційні дослідження Ю. Алфьорова, Т. Андреевої, О. Леонтьєвої, Д. Сабірової, Н. Яцишин, А. Парінова присвячені аналізу підготовки педагогічних кадрів у Великій Британії у різні історичні періоди.

Суспільство випробовує гостру потребу у вчителі, гнучко мислячому і здатному знаходити нестандартні вирішення завдань сучасної освіти. Підготовка такого вчителя на початку третього тисячоліття є тривалим та цілісним процесом, спрямованим на розвиток знань, умінь і навичок, відповідних нових професійних стандартів. В той же час необхідно підкреслити, що досі пір не існує єдиної оптимальної моделі особистості вчителя XXI століття як її ціннісного критерію, яка б використовувалася педагогами у всьому світі, оскільки для її успішної реалізації необхідно враховувати соціально-економічні, культурологічні і психологічні чинники, серед яких важливе місце посідає національний аспект педагогічної професії, що виражається не лише в статусі педагога, але і домінуючій концептуальній ідеї педагогічної освіти. Проте вивчення і порівняльний аналіз зарубіжного досвіду може підвищити якісний рівень підготовки педагогічних кадрів і соціальну значущість вітчизняної системи педагогічної освіти, допоможе виявити і

розглянути нові підходи до професійного становлення вчителя, а також відмовитися від загальноприйнятих штампів в галузі навчання і виховання підростаючого покоління.

Метою статті є теоретичне обґрунтування та вивчення форм та методів шкільної практики як складової частини педагогічної освіти в підготовці майбутніх вчителів Великобританії.

Відповідно до рекомендацій Міністерства освіти і науки Великої Британії вищі педагогічні заклади покликані розробляти індивідуальні навчальні плани та програми з метою здобування студентами професіоналізму в стінах школи. Велике значення у розв'язанні цього питання належить педагогічній практиці, про що декларується в численних офіційних документах. Зокрема, у розділі "Шкільна практика" циркуляра 9/92 "Базова підготовка вчителів" зазначено: "...науковий ступінь або інша кваліфікація, що дає право на присудження статусу кваліфікованого вчителя (QTS), надаються за умови вияву спроможності майбутнього вчителя ефективно виховувати учнів, організовувати цілісний процес пізнання, здійснювати навчально-виховну роботу в школі" [1, с.4-11].

Відповідно до положень реформи мета педагогічної практики передбачає створити умови для здобуття студентом достатнього обсягу знань і навичок, необхідних сучасному вчителю; допомогти студентові усвідомити чинники, що впливають на процес викладання (навчання) (учні, типи освітніх установ, культурний контекст, навчальний план, навчальний матеріал, технічні засоби навчання, традиції); здобути практичний досвід в організації та реалізації навчально-виховного процесу в школі на основі власного досвіду та спостереження; створити умови для усвідомлення студентом специфіки професії вчителя та мотивів подальшої роботи в школі [1, с.10].

Навчальна практика має становити невід'ємну частину фахової підготовки й забезпечувати плавний перехід від навчання до роботи, щоб уникнути розгубленості й неможливості керувати ситуацією під час першої зустрічі з класом. Учителі-початківці потребують міцної підтримки і керівництва.

Новий підхід в організації педагогічної практики формується на таких засадах: ключові завдання педагогічної практики полягають у розвитку індивідуальних педагогічних здібностей студентів;

педагогічна практика — це інтегрована частина всіх теоретичних програм навчання в коледжі і насамперед дисциплін психолого-педагогічного циклу. Таке поєднання теорії й практики забезпечує всебічне співвідношення теоретичних знань із шкільною діяльністю; педагогічна практика здійснюється в школах-партнерах вищих педагогічних закладів; міністерство регламентує, щоб школи отримували додаткове фінансування за допомогу у підготовці майбутніх учителів; педагогічна практика сприятиме ліквідації бар'єра між теорією та практикою підготовки вчителів, розвитку самодіяльності студентів та забезпеченні творчої активності.

Педагогічна практика проводиться в педагогічних закладах Великої Британії по-різному. Здебільшого існує два підходи в її реалізації: блок-практика та серійна практика. Блок-практика проходить протягом кількох тижнів на відміну від серійної, яка складається з кількох коротких періодів. Протягом блок-практики студенти проводять у школі термін від двох тижнів до одного семестру з інтервалами для відвідування лекцій у коледжах.

Серійна практика триває один день на тиждень протягом кількох тижнів. Навчальні заклади намагаються комбінувати серійну і блок-практику для розвитку професійної компетенції студентів. Для прикладу розглянемо підхід до педагогічної практики у педагогічному коледжі Хомертон, де на педагогічну практику відводиться один тиждень. Шкільна практика сприяє забезпеченню постійних зв'язків між коледжами і школами, дає змогу майбутнім вчителям заглибитись у процес навчання учнів, допомагає встановленню педагогічно доцільних взаємовідносин з учнями й колегами.

Майбутні вчителі у I семестрі протягом серійної практики ознайомлюються з навчальним процесом. Наприкінці II семестру під час блочної практики студенти вже самостійно проводять уроки і організовують позакласну діяльність учнів у школах за місцем проживання. Протягом наступних чотирьох семестрів навчальна діяльність майбутніх учителів ускладнюється: вони самостійно планують і розробляють уроки, засвоюють систему оцінювання знань учнів, налагоджують взаємовідносини з учнями та їхніми батьками.

Протягом третього й четвертого курсів навчання студенти проходять тривалу блочну практику в одній школі. Це дає можливість вивчати розвиток дітей протягом тривалого часу і планувати

навчальну роботу з ними відповідно до програми курсів методики, які майбутні вчителі вивчають до і після шкільної педагогічної практики. Заключна практика студентів оцінюється заліком [2, с.21].

В Інституті вищої освіти в Лондоні студенти чотирирічної програми протягом усіх років навчання щотижня проводять один день у школі. Додатково протягом 2, 6, 8 та 12 семестрів (загалом більше 100 днів) студенти проходять блок-практику.

В іншому навчальному закладі — Кентерберійському коледжі — студенти перебувають один день у школі протягом 25 тижнів. Блок-практика триває 3 тижні в кінці III семестру, 3 тижні під час VIII семестру та 9 тижнів під час IV року навчання [4, с.14].

Педагогічна практика має такі різновиди:

а) пасивна — вивчення роботи різних освітніх установ, загальне ознайомлення з навчальним процесом, методами проведення виховної роботи; допомога вчителям;

б) активна — тісний зв'язок методики викладання дисциплін спеціалізації з навчальним планом школи, інтеграція знань різних шкільних дисциплін; безпосередня навчально-виховна робота.

У процесі педагогічної практики відбувається поступове накопичення знань протягом кожного етапу-фази (активна — пасивна) з поетапним ускладненням та розвитком умінь і навичок.

Під час педагогічної практики застосовується така система засобів:

— роз'яснення студентам практичного спрямування педагогічних теорій (установка на актуалізацію знань), проведення тематичних семінарів та консультацій;

— виконання завдань, які б стимулювали теоретичне осмислення студентами педагогічних явищ;

— організація дискусій, ділових ігор, моделювання педагогічних ситуацій;

— написання річних та семестрових контрольних робіт з педагогіки за умови використання в них досвіду педагогічної практики;

— загальнопедагогічне керівництво практикою, що забезпечує взаємодію тьюторів коледжів та вчителів шкіл.

Під час пасивної практики основними напрямками роботи студентів у I-IV семестрах є ознайомлення з навчально-виховним

процесом, вивчення особливостей школи і класу (SupportTeacher — допомога вчителю). Для цього проводяться бесіди з директором школи, аналіз документації, ведуться щоденники педагогічних спостережень за роботою вчителя, відбувається знайомство з учнями й батьками.

Під час пасивної практики у V-VI семестрах студенти вивчають програми, підручники, організацію навчальної діяльності в школі, проводять тестування, відвідують уроки, пишуть плани і конспекти уроків. Тобто основний напрямок — навчальна робота.

У VII і VIII семестрах до цього додається виховна і навчальна робота. Це вже активна практика (SharingTeacher — спільно з учителем). Студенти проводять бесіди з класним керівником, активом класу, відвідують виховні заходи, заповнюють щоденники успішності, проводять індивідуальну роботу з учнями, перевіряють зошити, контрольні роботи.

Протягом IX-XII семестрів поєднуються всі види практики, яка має назву (LeadTeacher — робота вчителем). Студенти-практиканти вже самостійно проводять уроки, використовуючи підготовлений ними ж дидактичний матеріал. Потім разом з наставником обговорюють уроки колег-практикантів, заповнюють журнали, проводять індивідуальну, позакласну і позашкільну роботу з учнями.

Зміст діяльності студентів-практикантів

Основні напрямки роботи	Зміст роботи	Вид практик и
Ознайомленн язнавчально- виховним процесом	I-IV семестри. Бесіда з директором школи, аналіз документації. Знайомство зі школою, класом, ведення щоденників педагогічних спостережень. Спостереження за роботою вчителя, знайомство з учнями та батьками	Пасивна (Support Teacher допомога вчителю)
Навчальна робота	V-VI семестри. Вивчення програм, підручників, організація навчальної діяльності в школі, проведення тестування, відвідування уроків. Психолого-педагогічний практикум. Написання планів і конспектів уроків.	Пасивна (Support Teacher допомога вчителю)

Виховна й навчальна робота	VII-VIII семестри. Бесіда з класним керівником, активом класу, відвідування виховних заходів. Заповнення щоденників успішності. Індивідуальна робота з учнями, перевірка зошитів, контрольних робіт.	Активна (SharingTeacherспільнозучителем)
Поєднання всіх робіт	IX—XII семестри. Виготовлення дидактичного матеріалу і його використання на уроках, підготовка до уроків, проведення уроків у присутності наставника, обговорення уроків колег-практикантів, заповнення журналів, проведення індивідуальної роботи, позакласної і позашкільної роботи	Активна (LeadTeacher-робота вчителем)

Педагогічна практика студентів — майбутніх учителів залежить від характеру і тривалості курсу навчання. Наприклад, студенти з трирічним терміном навчання, по закінченні якого вони отримують диплом (студенти педагогічних коледжів), проходять педагогічну практику щороку. Її тривалість коливається від 7 до 11 тижнів; разом 25 тижнів за весь період навчання. Студенти проходять педагогічну практику, як правило, індивідуально, по одному в школі, що, природно, затрудняє керівництво нею з боку кафедр педагогіки та керівників-тьюторів. Відсутність чіткого контролю за педагогічною практикою не дає студентам можливості глибоко проаналізувати і виправити свої помилки у плануванні та веденні занять, що погіршує якість підготовки.

На нашу думку, для поліпшення якості підготовки вчителів потрібно, щоб практика передбачала постійне керівництво з боку педагога-тьютора — двох відвідувань керівником-тьютором студента за час його педагогічної практики недостатньо.

Якщо ми порівняємо педагогічну практику майбутніх учителів у Великій Британії і в Україні, то, на нашу думку, пасивна практика студентів на I і II курсах у Великій Британії заслуговує на увагу. Студенти протягом пасивної практики приділяють велику увагу ознайомленню зі школою, класом, а також педагогічним спостереженням за роботою вчителя; вони вивчають програми й підручники, відвідують уроки, пишуть плани й конспекти уроків. В Україні під час активної практики більше уваги приділяється кожному

студентові. Наприклад, у Глухівському державному педагогічному університеті (спеціальність “Початкові класи і англійська мова”) на кожного студента IV курсу відводиться 16 год, а студента V курсу – 2 год. При цьому за кожним студентом закріплений методист, який проводить консультації до уроків, відвідує 5 залікових уроків. Отже, активна практика в Україні проходить на більш високому рівні. Потреба у висококваліфікованих педагогах, підвищення вимог до професії вчителя сприяло тому, що в багатьох університетах Великої Британії відкриваються спеціалізовані курси, студенти яких отримують ступінь бакалавра педагогіки. Наприклад, у Гулльському університеті такий курс тривалістю в один рік було введено в 1990 році для вчителів-практиків, які мають стаж роботи не менше, як 5 років. Програма цього курсу передбачає такі спеціальності:

1. Теорія та практика навчання (Didactics).
2. Історія педагогіки (History of Education).
3. Філософія педагогіки (Philosophy of Education).
4. Психологія навчання (Psychology of Teaching).
5. Структура і керівництво навчальними закладами (Structure and Management of Educational Establishment).
6. Порівняльна педагогіка (Comparative Pedagogics).
7. Вивчення проблем змісту навчання (Studying the Problems of Contents of Education).
8. Методи досліджень і статистика (Methods of Investigation and Statistics).

Відомо, що у Великій Британії не існує єдиної системи підготовки майбутніх вчителів. Але незважаючи на різноманітність навчальних закладів, можна виділити два основних типи таких курсів: 1. Concurrent Courses — курси, що забезпечують теоретичну і практичну підготовку майбутніх учителів іноземних мов. Прибічники такої організації навчання керуються намаганням поєднати теорію з практикою. Тому вже на першому і другому роках навчання студенти щотижня відвідують школу не рідше одного семестру на рік. Під час такої "пасивної", ознайомлювальної практики студенти спостерігають за навчальним процесом під керівництвом одного із шкільних учителів. 2. Consecutive Courses — однорічні курси професійно-педагогічної (практичної) підготовки. Вони розраховані на осіб із спеціальною вищою освітою. Прибічники цього підходу вважають, що

концентрація професійної підготовки на одному курсі має свої переваги: за організації досить тривалої педагогічної практики (не менше 15 тижнів) студенти мають можливість не тільки намітити, а й вирішити комплекс практичних і виховних завдань. Програма однорічного курсу професійно-педагогічної підготовки будується за певною програмою. До початку занять у коледжі студенти проводять не менше двох тижнів у школі, тобто проходять період пасивної практики, за результатами якої вони ведуть детальний щоденник спостережень (відповідно до методичних рекомендацій). Ці щоденники є основою семінарів, з яких починається навчальний рік у коледжі. Під час першого семестру студенти продовжують відвідувати школу, де вони мають можливість спостерігати за навчальним процесом, вивчати особливості різних вікових груп учнів, стосунки між учителем і учнями, учителем і батьками. Ця робота проводиться під керівництвом викладача коледжу або шкільного вчителя, якого призначає директор школи. Майже увесь другий семестр студенти виступають в ролі вчителя і працюють, як правило, в тій самій школі.

Педагогічна практика третього семестру поділяється на дві частини відповідно до роботи студентів у першому і другому семестрах, але в іншій школі. При цьому враховується те, що студенти вже мають певний досвід і їм потрібно менше часу, щоб освоїтись і досягти бажаних результатів.

Розглянуті вище питання професійної підготовки майбутніх вчителів Великобританії дозволяють зробити певні висновки. Зокрема: удосконалити англійську систему підготовки майбутніх вчителів можна намаганням пов'язати теоретичну і практичну професійну підготовку студентів; розвитком всебічних зв'язків між школою і педагогічними навчальними закладами, визнанням тієї великої ролі, яку шкільні вчителі можуть відігравати у підготовці майбутніх фахівців; намаганням організовувати педагогічну практику так, щоб студенти одержали шкільний досвід; впровадженням різноманітних систем аналізу уроків з метою залучення студентів до оцінки своєї діяльності. На нашу думку, позитивним є те, що в англійській системі підготовки педагогічних кадрів велика увага приділяється пошукам ефективних шляхів організації і проведення педагогічної практики.

Література

1. Initial Teacher Training (Second Phase) Circular 9/92. — London: DES, 1992. — 30 p
2. Кищенко Ю.В. Формування професійної майстерності вчителя в системі педагогічної освіти Англії та Уельсу.: Дис. ... канд. пед. наук. — К., 2000. — 175 с.
3. Леонтьєва О.Ю. Теорія та практика навчання студентів у педагогічних коледжах Англії. Автореф. дис. ... канд.пед.наук: 13.00.01 — Х., 1995. — 27 с.
4. Парінов А.В., Пуховська Л.П. Проблеми змісту педагогічної освіти в зарубіжних країнах // Вища пед. освіта: Наук.-метод. зб. — Вип. 17. — К., 1994. — С. 13-18.
5. Яцишин Н.П. Професійно-педагогічна підготовка вчителів у Великій Британії: Автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.01. — К., 1998. — 17 с.

В статье рассматривается педагогическая практика как составляющая часть профессиональной подготовки будущих учителей Великобритании. Цель педагогической практики предусматривает создание условий для получения студентом достаточного объема знаний и навыков, необходимых современному учителю; помочь студенту осознать факторы, которые влияют на процесс преподавания (ученики, типы образовательных учреждений, культурный контекст, учебный план, учебный материал, технические средства учебы, традиции).

Ключевые слова: *професійно-педагогічна підготовка, професійне майстерство, система вищого образования, будущий учитель.*

The article considers pedagogical practice as a component of professional preparations of future teacher of Great Britain. Purpose of pedagogical practice provides to create terms for a receipt the student of sufficient volume knowledges and skills, necessary to modern to the teacher; to help the student of oso to know factors, which influence on the process of teaching (studies) (students, tipi of educational establishments, cultural a context is a curriculum, educational material,hardwares of studies, traditions).

Key words: *professional-pedagogical preparation, professional skill, higher education system, the future teacher.*

Хижняк Олена Вікторівна – викладач кафедри англійської мови Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (м. Луганськ, Україна)

Рецензент - кандидат педагогічних наук, доцент О.С.Белих